

Studii empirice

Procese identitare la vârsta a treia

Anca RADU¹, Loredana GHERASIM², Luminița IACOB³

Rezumat: Modalitatea uzuală de abordare a identității în psihologie este prin prisma stadiilor și statusurilor identitare. Studiul de față cercetează procesele identitare (asimilarea, acomodarea și echilibrarea identitară), la vârsta a treia, perioadă caracterizată de multiple schimbări în plan biologic, social și cognitiv, care reprezintă adevărate provocări pentru identitatea unei persoane. Contraintuitiv, pe măsura îmbătrânirii, se încearcă conservarea și nu ajustarea imaginii de sine, asimilarea identitară părând a avea un rol benefic atât pentru femei cât și pentru bărbați.

Abordări teoretice ale problematicii identității

Identitatea desemnează „sinele esențial, continuu al unei persoane; conceptul intern, subiectiv de sine al unui individ” (Reber și Reber, 2001, p.338). Erikson (1980) exprimă necesitatea ca identitatea persoanei, continuitatea și constanța acesteia să fie percepute atât de către individul însuși, cât și de către cei din jurul lui. Pentru a atrage atenția asupra multiplelor aspecte care conturează identitatea unui individ, Whitbourne (2002) concepe identitatea ca pe o largă autodefiniție biopsihosocială cuprinzând reprezentarea de sine a individului în domenii precum: funcționarea fizică, cogniție, personalitate, legături sociale, ocupație, roluri sociale.

Erik H. Erikson (1963, 1980, 1968, 1982), abordează problematica identității în cadrul teoriei sale asupra dezvoltării psihosociale, care poate fi tot atât de bine considerată bio-psiho-socială, datorită evidențierii importanței aspectului ereditar în ontogeneză, analizei aspectelor psihologice specifice unei etape de dezvoltare și surprinderii semnificației factorilor sociali, a așteptărilor, solicitărilor din partea mediului social și cultural pentru fiecare vârstă în parte.

---

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

² Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

³ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

Caracteristica de bază a teoriei stadiale a lui Erikson este principiul epigenetic, conform căruia cele opt stadii de dezvoltare se succed după un plan intern, ereditar, de maturizare. Diversele crize ale dezvoltării și ale evoluției identității personale asociate lor au, spre rezolvare, momente specifice de maximă presiune. Ele se articulează însă, într-un tot unitar, astfel încât soluționarea favorabilă a unei crize depinde de modul în care cele anterioare au fost la rândul lor rezolvate. A vorbi despre o maximă presiune spre rezolvare a unei crize, deci implicit, și despre existența unui maxim potențial de dezvoltare și a unei maxime vulnerabilități a respectivului aspect în ontogeneză, presupune faptul că o dilemă a unui stadiu poate apărea mai înainte într-o formă incipientă, atenuată, ajungând să se manifeste deplin abia după rezolvarea crizelor de dezvoltare precedente. De asemenea, poate să se facă simțită și ulterior momentului critic, în încercarea de îndreptare a modalității neadecvate de rezolvare a sarcinii specifice, sau pur și simplu în scopul reconfirmării sau refacerii echilibrului între cele două modalități opuse de depășire a unei crize, echilibru tulburat din cauza circumstanțelor actuale diferite (de exemplu, reevaluarea raportului intimitate vs. izolare după un divorț sau decesul partenerului).

Deși pornește de la aceleași idei ca și S. Freud - dezvoltarea constă în soluționarea unor conflicte succesive (normative însă, nu nevrotice ca la Freud) - Erikson (1980, 1968) nu consideră pulsionile sexuale ca fiind principalul mobil al dezvoltării, iar analiza sa urmărește evoluția persoanei și a identității ei și dincolo de adolescență, până la vârste înaintate. În urma soluționării favorabile a acestor conflicte (crize de dezvoltare) persoana își întărește sentimentul unității și individualității sale, dar și al adecvării în fața solicitărilor mediului social.

Erikson (1980) face o distincție conceptuală între identitatea personală și identitatea de sine. În accepțiunea autorului, *identitatea personală* are la bază atât surprinderea propriei continuități și constanțe în timp, cât și realizarea faptului că această continuitate și constanță este percepută și de către alții. *Identitatea de sine* este însă mai mult decât această simplă existență continuă și identică în proprii ochi și în ochii altora, este conștiința subiectivă a existenței unui eu sintetizator al propriilor experiențe căruia i se datorează, de fapt, această constanță și continuitate. Acest produs – identitatea de sine – rezultă treptat din parcurgerea celor opt stadii psihosociale, fiecare adăugându-i o nouă dimensiune. În Tabelul 1 sunt redate provocările tuturor stadiilor identitare, achizițiile adaptative specifice fiecărui stadiu precum și factorii sociali implicați.

Tabel 1. Achizițiile adaptative ale eului pe parcursul celor opt stadii de dezvoltare (adaptat după Erikson, 1980, 1986)

Vârsta (aprox.)	Criza psihosocială	Dilema identitară	Cercul factorilor sociali relevanți	Dimensiunea adaptativă a eului dobândită prin soluționarea crizei
0-1 an	încredere vs. neîncredere	A primi îngrijire ca premisă a sentimentului de siguranță	mama	SPERANȚA în „bunăvoința destinului”, în predictibilitatea legilor universului, în sensul vieții în fața haosului și impredictibilității lumii reale.
2-3 ani	autonomie vs. rușine	A încerca să faci și singur; a ține sau a da drumul	părinții	VOINȚA de exprimare liberă, de a face propriile alegeri dar și de a exercita autocontrol și de a ține cont de unele limite necesare.
3-6 ani	inițiativă vs. culpabilitate	A face „ca și cum”... (a experimenta roluri prin joc)	familia	SCOPUL vizează disponibilitatea de a urmări propriile țeluri valorizate în ciuda temerii de dezaprobare sau pedeapsă.
7-12 ani	sârguință vs. inferioritate	A face la fel de bine ca ceilalți	familia și școala	COMPETENȚA vizează libera punere în practică a propriilor abilități pentru îndeplinirea sarcinilor fără o teamă perpetuă de nereușită sau vreun sentiment de inferioritate.
12-18 ani	identitate vs. confuzie	A-și găsi locul și rolul în grup; a fi tu însuși; (cine sunt eu?)	Grupul de co-vârșnici, ceilalți neaparținând grupului, persoane model	LOIALITATEA atât față de identitatea proprie nou dobândită cât și față de perspectiva asupra lumii și sistemul de valori care o consolidează și îi dau sens.
tinerețe	intimitate vs. izolare	A se pierde și a se regăsi pe sine în altul	Cercul de prieteni și relația de cuplu	IUBIREA este baza reciprocității în relația de cuplu și fundamentul angajamentului durabil în relațiile de prietenie.
vârsta adultă	generativitate vs. stagnare	A-și exprima potențialul creator și productiv; a sigura îngrijirea altor generații	Căsnicia și diviziunea responsabilităților în gospodărie	GRIJA reprezintă preocuparea pentru bunăstarea a ceea ce a fost creat, produs, generat, de la proprii urmași și până la cuceririle tehnice și tehnologice ce contribuie la evoluția lumii, evitându-se astfel centrarea doar pe sine.

Vârsta (aprox.)	Criza psihosocială	Dilema identitară	Cercul factorilor sociali relevanți	Dimensiunea adaptativă a eului dobândită prin soluționarea crizei
bătrânețe	integritate personală vs. disperare	A fi prin ceea ce „am fost”; a găsi sensul existenței proprii; a accepta că viața va avea un final.	Omenirea în general; oamenii „de felul meu”	ÎNȚELEPCIUNEA permite contemplarea detașată și de ansamblu a vieții proprii, desprinderea sensului acesteia prin integrarea într-un tot a tuturor experiențelor ireversibile, ceea ce face posibilă și acceptarea propriului sfârșit.

Erikson propune câte două modalități opuse de rezolvare a fiecărei crize psihosociale. În fiecare stadiu există câte două modalități opuse de soluționare a crizei, iar în dezvoltarea adecvată a persoanei nu se vorbește de o dominanță absolută a primului pol, ci de o preponderență relativă a acestuia. Înclinarea balanței în mod excesiv spre oricare dintre cele două manifestări care descriu polii unei crize psihosociale este nefastă. Erikson vede în supradezvoltarea spre primul aspect o tendință dezadaptativă, însă cu posibilitate de recuperare și reajustare a echilibrului optim, iar spre cel de-al doilea o tendință malignă, mai gravă (Erikson, 1986, 1963). În Tabelul 2 sunt redate tendințele dezadaptative sau maligne care pot să apară în dezvoltare - adaptare după Erikson (1986, 1963).

Tabel 2. Tendințe dezadaptative sau maligne în dezvoltare (Erikson, 1986, 1963)

Tendințe dezadaptative „nevrotice”	Echilibru optim (achiziția dimensiunii adaptative a eului)	Tendințe maligne „psihotice”
Dezadaptare senzorială prin stimulare neadecvată (prea intensă sau prea slabă)	Încredere vs. Neîncredere SPERANȚA	Evitare, retragere / repliere pe sine, supraviețuirea e în pericol; schizofrenie infantilă, tulburare de personalitate schizoidă, depresie la vârsta adultă
Voință neîngrădită de vreo jenă, rușine	Autonomie vs. Rușine VOINȚA	Comportament compulsiv bazat pe o profundă neîncredere în sine
Indiferență față de rigori fără sentimente de vină	Inițiativă vs. Culpabilitate SCOPUL	Autoinhibiție profundă
Virtuozitate, perfecționare îngustă	Sârguință vs. Inferioritate COMPETENȚA	Inerție, nevalorificare a potențialului din cauza complexului de inferioritate
Fanatism	Identitate vs. Confuzie LOIALITATEA	Respingerea celorlalți
Promiscuitate	Intimitate vs. Izolare IUBIREA	Autoizolare și exclusivitate (autosuficiență)

Tendințe dezadaptative „nevrotice”	Echilibru optim (achiziția dimensiunii adaptative a eului)	Tendințe maligne „psihotice”
Asumarea răspunderii dincolo de capacitățile obiective	Generativitate vs. Stagnare GRIJA	Respingere generalizată a răspunderii pentru cineva sau ceva
Infatuare	Integritate personală vs. Disperare ÎNȚELEPCIUNEA	Dispreț

James Marcia (1966) pornește de la cel de-al cincilea stadiu – identitate vs. identitate difuză – punând în evidență existența altor două forme identitare intermediare. El consideră că aceste forme ar putea fi situate pe un continuum⁴, sugerând că ar exista mai multe grade, niveluri de realizare identitară. Criteriile pe baza cărora este determinată starea identitară în adolescență sunt **autochestionarea** (preocuparea activă a adolescentului de a se întreba ce i se potrivește, de a încerca diverse alternative ocupaționale și ideologice în vederea alegerii celei mai potrivite pentru sine) și **angajamentul** (investiția personală într-o astfel de alternativă, asumarea unui drum profesional și a unei ideologii sau perspective asupra vieții). Adolescenții cu o *identitate realizată* (unul dintre cei doi poli ai continuumului) au parcurs o etapă de autochestionare și sunt în prezent angajați într-o alternativă, au luat o decizie. *Identitatea difuză* (polul opus) este caracterizată atât prin lipsa luării în considerare a diverselor posibilități, deci a autochestionării, cât și prin absența angajamentului stabil. Noutatea adusă de Marcia constă în descrierea unor stări intermediare celor deja propuse de Erikson: *identitatea în moratoriu* și *identitatea acceptată*. Cei la care poate fi identificată prima formă identitară se găsesc în plină criză, testează, sunt preocupați de modalitățile pe care le au înainte, dar nu sunt angajați încă pe un traseu bine determinat. În contrast cu această stare identitară, cea de-a doua are ca element definitoriu tocmai angajamentul în lipsa traversării unei etape premergătoare de autochestionare. Adolescentul se pregătește pentru a deveni ceea ce se așteaptă de la el.

Ulterior, pe baza unor criterii asemănătoare, sunt propuse rafinări și pentru următoarele trei stadii psihosociale. Pentru vârsta tinereții semnificative sunt **profunzimea** și **angajamentul** în relație (Orlofschy, Marcia și Lesser, 1973, apud. Marcia, 2002). Persoanele care ating *intimitatea* valorizează profunzimea

⁴ Autorul vorbește de un continuum și totodată de două dimensiuni ortogonale, prin intersecția cărora se stabilește forma identitară. Oarecum este sugerată „superioritatea” identității în moratoriu față de identitatea acceptată, deoarece odată ce autochestionarea a avut loc, angajamentul poate oricând surveni, pe când neparcursarea autochestionării și, deci, negăsirea aspectelor definitorii și real valorizate ale identității proprii aproprie identitatea acceptată de identitatea difuză.

în relații și sunt angajate în legături stabile; cei *preintimi* se disting de primii doar prin absența momentană a angajamentului. Există însă posibilitatea pătrunderii într-o legătură durabilă, astfel încât această formă identitară poate evolua spre prima. Persoanele *pseudointime* sunt angajate în relații cărora le lipsește profunzimea. Persoanele *stereotipe* nu se implică decât în întâlniri fără perspectivă, nemanifestând disponibilitatea de a se angaja și de a construi o legătură profundă. *Izolarea* este o și mai accentuată detașare de tot ceea ce poate conduce spre o legătură cu alții.

La vârsta adultă medie, elementele esențiale sunt **incluziunea** (cine și câți sunt cei îndreptățiți să beneficieze de grijă) și **implicarea** (în asigurarea îngrijirii, în îndeplinirea proiectelor asumate) (Bradley, 1997, Bradley și Marcia, 1998, apud. Marcia, 2002). Indivizii *generativi* și-au asumat responsabilitatea pentru numeroase persoane și proiecte, sunt în mod real implicați în îndeplinirea acestor responsabilități. Persoanele *pseudogenerative* sunt de două tipuri: preocupate pentru alții atâta vreme cât și aceștia răspund în același mod și acordă la rândul lor sprijin în îndeplinirea propriilor trebuințe (*agent type*) sau extraordinar de preocupate și dedicate atâta vreme cât beneficiarul conștientizează și își exprimă recunoștința pentru cele primite (*communal type*). Persoanele *convenționale* se rezumă la a oferi îngrijire celor care împărtășesc sau se conformează valorilor lor. Cei care *stagnează* sunt cei care nu dovedesc preocupare nici pentru alții și nici pentru vreun proiect propriu.

Există și pentru perioada bătrâneții patru stări identitare (Hearn, 1993, apud. Kroger, 2006), bazate pe criterii precum **angajamentul** față de un sistem de idei și credințe, **continuitatea** internă și a legăturilor cu alții și obținerea unei **perspective** mai largi, detașate asupra existenței, dincolo de aspectele strict legate de propria persoană. Cei ce au ajuns la *integritate* au un sistem de valori și idealuri care le-au ghidat și le ghidează existența, păstrează legături semnificative cu alții, se simt incluși într-un sistem generațional, au sentimentul continuității și conștiința unui sens al propriei vieți. Persoanele *nonexploratorii* nu au fost în general foarte preocupate de înțelegerea propriului parcurs existențial sau de evaluarea alternativelor, dar au manifestat angajamente destul de puternice și par satisfacute cu sine. Indivizii *pseudointegrați* își rezumă și evaluează toată viața prin intermediul unor „slogane cvasi-filosofice” sub care își ascund de fapt deziluziile, disperarea și dezgustul. Angajamentelor lor le lipsește profunzimea. Starea cea mai defavorabilă, *disperarea*, caracterizează persoanele care nu simt că beneficiază de relații solide cu alții, nu se asociază pe sine cu un sistem de valori, nu se preocupă de propria lor viață și sunt plini de regrete pentru oportunitățile nevalorificate.

Marcia (2002) lansează unele ipoteze cu privire la posibila evoluție a acestor forme identitare atât de la un stadiu psihosocial la altul cât și în cadrul aceluiași

stadiu. Astfel, identitatea în moratoriu, preintimitate sau pseudogenerativitatea ar putea fi stadii de tranzit spre identitatea realizată, intimitate și generativitate. Chiar cei implicați în relații stereotipe, căpătând mai multă experiență relațională pot să ajungă să trăiască intimitatea reală. La vârsta a treia, cei nonexploratori nu își vor tulbura în general liniștea pentru a se autoexamina, aspect necesar pentru obținerea integrității. Marcia presupune același lucru și despre cei pseudointegrați, deoarece vede în această poziție o atitudine defensivă împotriva acceptării conștiente a dezamăgirii față de propria viață. Cei care se confruntă cu disperarea, tocmai pentru că realizează că nu mai pot îndrepta multe dintre greșelile trecutului, renunță la străduința de a evolua la vârste înaintate, astfel că doar integritatea mai permite dezvoltarea de sine și în prezent.

Ținând cont de faptul că în orice etapă a existenței pot apărea evenimente deosebite care să conducă la dezechilibre în imaginea de sine (îndrăgostirea, un divorț, o promovare etc.), Marcia (2002) propune un model al reconstrucției identitare la vârste adulte. Este vorba de cicluri de reformulare a identității (M-A-M-A⁵), prin revenirea la forme identitare inferioare, fapt care facilitează considerarea și înglobarea noilor elemente astfel încât să fie atins apoi un alt nivel calitativ, o nouă identitate. Acest parcurs poate avea loc în cadrul fiecărui stadiu psihosocial. Evenimentul perturbator poate conduce la o identitate difuză sau la reîntoarcerea la o identitate acceptată care conferă o oarecare siguranță, de unde persoana poate apoi să înceapă să exploreze noile oportunități care i se oferă, intrând în moratoriu⁶ și construind apoi o nouă identitate. Deși identitatea câștigată este nouă, ea înglobează totuși elemente anterioare – asigurându-se o continuitate internă în imaginea de sine a unei persoane – la care se adaugă însă și altele, astfel, identitatea devinind mai bogată, mai vastă.

Cu această dinamică a stărilor identitare ne apropiem și de următoarea modalitate de abordare a identității. Susan Krauss Whitbourne et al. (2002) sugerează o alternativă la studiul identității din perspectiva stadiilor psihosociale sau a stărilor calitativ diferite din cadrul aceluiași stadiu. Autoarea propune o teorie a proceselor identitare (“identity process theory”). “Fiecare persoană nedepresivă încearcă să mențină o bună imagine despre sine, adică vrea să se vadă o persoană iubitoare, competentă și bună” (Whitbourne et al., 2002, p. 30). Această imagine este menținută în primul rând prin intermediul **asimilării identitare** care desemnează interpretarea noilor experiențe prin prisma schemei identitare deja existente. Când între experiențele persoanei și schema sa

⁵ În engleză „moratorium-achievement-moratorium-achievement”.

⁶ Conceptele de identitate realizată, acceptată, în moratoriu sau difuză sunt folosite aici pentru a descrie și corespondențele lor caracteristice celorlalte stadii psihosociale, ideea transmisă fiind aceea că în fiecare etapă pot exista destructurări identitare, evaluări și explorări ale alternativelor și apoi asumări de noi roluri și statute, la fel ca în adolescență.

identitară există o discrepanță prea mare, persoana își va *ajusta imaginea de sine în conformitate cu aceste experiențe* făcând, astfel, trecerea spre **acomodarea identitară**. Ca și în teoria piagetiană, de unde sunt împrumutați termenii centrali ai acestei teorii, între cele 2 procese identitare ar trebui să existe un echilibru dinamic. **Identitatea echilibrată** desemnează identitatea „suficient de flexibilă pentru a fi modificată la nevoie, dar care nu este atât de nestructurată încât fiecare nouă experiență să determine persoana să-și pună întrebări fundamentale despre integritatea și unitatea personală“ (Whitbourne, 1996, apud. Sneed și Whitbourne, 2001, p. 313).

Whitbourne (1987, apud. Whitbourne, 2002) consideră că persoanele au despre sine o schemă cognitiv-afectivă, care face parte din identitatea de sine, iar abordarea discrepanțelor, datorate înaintării în vârstă, față de această imagine, depinde de preferința față de unul sau altul dintre procesele identitare. Persoanele care folosesc preponderent asimilarea identitară aleg din noile experiențe informațiile consistente cu schemele lor identitare și le ignoră pe cele inconsistente care ar putea produce afecte negative. Cei care apelează la acomodarea identitară își schimbă ușor imaginea de sine ca urmare a noilor experiențe, identitățile lor fiind „instabile și incoerente“ (Whitbourne, 2002 p. 32). Sunt ușor influențați de aspecte exterioare lor și caută aprobarea celorlalți, ceea ce îi face vulnerabili, predispuși la stări emoționale negative în fața evaluărilor defavorabile ale gândurilor, sentimentelor sau comportamentelor lor. Abordarea optimă a discrepanțelor față de schema de sine este reprezentată de echilibrarea identitară prin înglobarea flexibilă într-o nouă schemă a schimbărilor semnificative, concomitent cu apărarea imaginii de sine împotriva destructurărilor la cea mai mică schimbare adusă de vârstă. Se realizează, astfel, adaptarea la schimbări cu păstrarea coerenței interne. Whitbourne și Collins (1998) atrag atenția asupra pericolelor pe care le implică asimilarea sau acomodarea excesivă vis-a-vis de modificările biologice legate de vârstă. În primul caz, indivizii care doresc intens să-și păstreze imaginea de oameni tineri, negând existența unor modificări biologice, se pot angaja în eforturi fizice prea solicitante pentru ei, riscând agravarea problemelor reale de sănătate sau se pot pune pe sine în situații jenante. În cel de-al doilea caz, impresia prematură a unor vârstnici că sunt deja „cu un picior în groapă“ la apariția primelor modificări fizice, îi poate conduce spre depresie, sentimente de neajutorare și de neadecvare precum și la abandonul a numeroase activități și roluri. Cei cu identitate echilibrată par a avea atitudinea cea mai adecvată față de schimbare, fapt ce se reflectă și în nivelul optim al stimei de sine (Sneed și Whitbourne, 2001).

În cercetarea prezentă se intenționează surprinderea schimbărilor în planul identitar (apelul la procesele: *asimilare*, *acomodare* și *echilibrare identitară*) care au loc în vederea adaptării optime la schimbările normative ale vârstei a

treia. La această vârstă apar modificări relative în plan biologic și cognitiv, rolurile și relațiile sociale se schimbă, se reduc ca număr și multe activități nu mai pot fi desfășurate la aceiași parametri ca până în acel moment. Când și în ce sens se modifică pattern-ul utilizării acestor schimbări identitare? Poate fi observat și pe populație românească apelul crescut la asimilarea identitară și echilibrarea identitară, care în cercetările altor autori (Whitbourne și Collins, 1998) par să se asocieze cu un nivel înalt al stimei de sine, sugerând că, asimilarea identitară ar reprezenta un mecanism protector la bărânețe? Există diferențe între cele două genuri biologice?

În acest studiu ne-am propus să verificăm ipoteza conform căreia asimilarea identitară este influențată în mai mare măsură de sexul și vârsta subiecților comparativ cu acomodarea și echilibrarea identitară. Pentru verificarea ipotezei am utilizat un plan cvasiexperimental de tipul 3 (vârsta: grupul 50-59 de ani, grupul 60-69 de ani, grupul cu vârsta peste 70 de ani) x 2 (gen: feminin vs. masculin). Variabilele dependente au fost reprezentate de cele trei procese identitare: *asimilarea*, *acomodarea* și *echilibrarea identitară*, operaționalizate prin itemii chestionarului utilizat. Planul factorial folosit a fost:

		V.I.1 Vârsta		
		50-59 ani	60-69 ani	peste 70 ani
V.I.2 Genul subiecților	Femei	GR.1	GR.2	GR.3
	Bărbați	GR.4	GR.5	GR.6

Metoda

Participanți

La studiu au participat 185 de subiecți. În urma constatării faptului că trei respondenți sufereau de o boala incurabilă (cancer) chestionarele acestora au fost eliminate, în analiză rămânând: 31 de bărbați (media de vârstă 54,84 și abaterea standard 2,42) și 29 de femei (media de vârstă $M=54,14$ și abaterea standard 3,28) de 50-59 de ani, 29 de bărbați (media de vârstă 64,52 și abaterea standard 2,71) și 32 de femei (media de vârstă 64,71 și abaterea standard 2,71) de 60-69 de ani, 31 de bărbați (media de vârstă 76,35 și abaterea standard 6,32) și 30 de femei (media de vârstă 74,77 și abaterea standard 3,46) de cel puțin 70 de ani. Nu au fost selectați pentru participarea la studiu subiecți instituționalizați. Alte date biografice culese sunt sistematizate în tabelul următor:

Tabel 3. Sistematizare a datelor biografice ale subiecților

		Vârsta					
		50-59 ani		60-69 ani		peste 70 ani	
		bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	fe mei
Nivel școlarizare	Școală generală	16%	17%	27%	42%	51%	69%
	Studii medii	55%	63%	40%	33%	39%	30%
	Studii superioare	29%	20%	33%	24%	10%	
Stare civilă	Necăsătorit(ă)		3%	3%			3%
	Căsătorit(ă)	90%	70%	73%	73%	52%	33%
	Divorțat(ă)		7%	3%			
	Văduvă(ă)	10%	20%	20%	27%	48%	63%
Mod de viață actual	Singur(ă)	6%	10%	20%	15%	26%	43%
	Cu partenerul	84%	77%	73%	76%	55%	33%
	Cu unul dintre copii	10%	3%	7%	9%	19%	23%
	Altfel (nu instituție)		10%				
Mediul de traie	Rural	29%	47%	50%	43%	48%	40%
	Urban	71%	53%	50%	57%	52%	60%
Statut profesional	Angajat(ă)	61%	47%	3%	3%		
	Pensionar(ă)	29%	30%	97%	94%	100%	92%
	Șomer(ă)		7%				
	Casnic(ă)		13%		3%		7%
Sănătate	Bună	19%	27%	17%	15%	13%	7%
	Satisfăcătoare	58%	57%	47%	61%	65%	40%
	Nesatisfăcătoare	16%	13%	30%	18%	16%	43%
	Rea	3%	3%	7%	6%	6%	10%
Suport social	Da	81%	87%	87%	97%	94%	87%
	Nu	19%	13%	13%	3%	6%	13%

Instrumente și procedeu

Pentru investigarea proceselor identitare s-a folosit instrumentul propus de Whitbourne et al. (2002). Chestionarul a fost tradus cu ajutorul experților, în urma pretestării obținându-se următorii coeficienți de consistență internă: pentru asimilarea identitară $\alpha=0,752$, pentru acomodarea identitară $\alpha=0,780$, iar pentru echilibrarea identitară $\alpha=0,712$ după eliminarea unui item. Chestionarul în forma sa finală (vezi Anexa) înglobează 32 de itemi, dintre care 11 itemi vizează asimilarea, 11 itemi vizează acomodarea și 10 itemi echilibrarea identitară.

În urma obținerii acordului subiecților de a participa la studiu, a fost prezentat scopul cercetării - analiza particularităților persoanelor adulte și în vârstă și a fost descrisă modalitatea de a răspunde la chestionar. Itemii instrumentului solicitau răspunsuri pe o scală în cinci trepte, de la 1 - „acord puternic” la 5 - „dezacord puternic”. Subiecții din primele două categorii de vârstă și-au autoadministrat în general chestionarul. Subiecților mai în vârstă li s-au citit

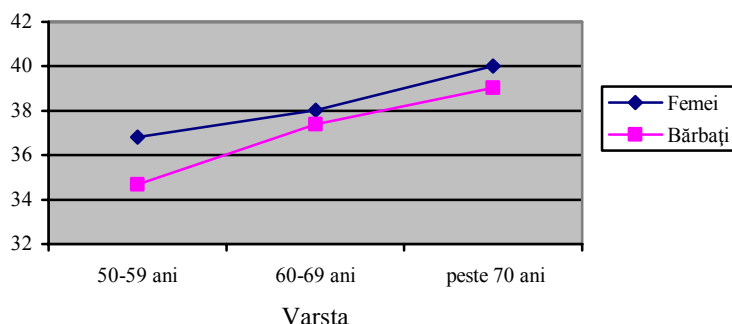
întrebările și variantele de răspuns, această modalitate de răspuns fiindu-le mai facilă.

Rezultate

Deoarece pentru verificarea ipotezei de cercetare s-a folosit un plan factorial de tipul 2x3, pentru a analiza efectul variabilelor independente asupra rezultatelor obținute la cele trei procese identitare investigate (asimilare, acomodare și echilibrare identitară) am folosit analiza de varianță simplu factorial (Anova Univariata).

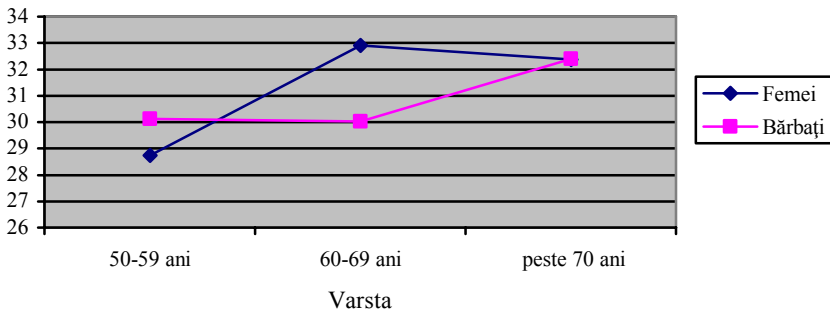
Rezultatele obținute au indicat faptul ca nu apare un efect principal al variabilei gen ($F(1,180)=1,868$, $p=0,173$) asupra scorurilor obținute la asimilarea identitară. Apare un efect principal al variabilei vârstă asupra procesului de asimilare identitară ($F(2,180)=5,561$, $p=0,005$); subiecții din grupa de peste 70 de ani a obținut o medie semnificativ mai mare ($M_{peste70ani}=39,52$) la asimilarea identitară comparativ cu grupul de subiecți de 50-59 de ani ($M_{50-59ani}=35,75$, $M_{dif}=3,77$, $p=0,003$). Nu există diferențe semnificative între mediile acestor două grupe și media grupei intermediare de vârstă. Nu apare un efect de interacțiune al variabilelor vârstă și gen asupra asimilării identitare ($F(2,180)=0,246$, $p=0,782$). Totuși se constată că la bărbați apar diferențe semnificative între categoriile de vârstă 50-59 de ani ($M_{50-59ani}=34,67$) și peste 70 de ani ($M_{peste70ani}=39,03$), în sensul că subiecții de gen masculin din grupa de vârstă de peste 70 de ani au obținut scoruri semnificativ mai mari în privința nivelului asimilării identitare față de subiecții de gen masculin din grupa 50-59 de ani ($M_{dif}=4,36$, $p=0,009$). La femei nu se înregistrează diferențe semnificative între mediile celor trei grupe de vârstă. Ilustrăm grafic rezultatele obținute:

Apelul la asimilarea identitară în funcție de sex și vârstă

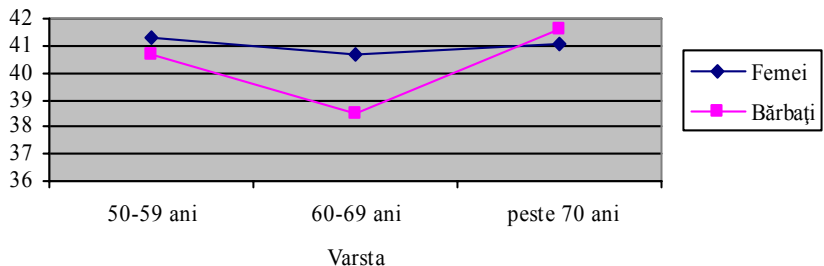
Nu a apărut un efect principal al genului ($F(1,180)=0,199$, $p=0,656$) și vârstei participanților ($F(2,180)=2,469$, $p=0,088$) asupra acomodării identitare. De asemenea, nu a apărut un efect de interacțiune al vârstei și genului subiecților asupra acomodării identitare ($F(2,180)=1,296$, $p=0,276$). Bărbații au obținut scoruri similare la acomodarea identitară în toate cele trei grupe de vârstă investigate. La femei, efectul marginal obținut ($F(2,87)=2,575$, $p=0,082$) a indicat diferențe între grupele de vârstă 50-59 de ani și 60-69 de ani, în sensul creșterii nivelului acomodării la cea de-a doua grupă. Ilustrăm grafic aceste rezultate:

Apelul la acomodarea identitară în funcție de sex și vârstă

Nu apare un efect principal al variabilei gen ($F(1,180)=0,827$, $p=0,364$) și vârstă ($F(2,180)=1,629$, $p=0,199$) și nici un efect combinat al celor două variabile independente ($F(2,180)=0,985$, $p=0,375$) asupra rezultatelor la echilibrarea identitară. Rezultatele obținute au indicat faptul că nu apar diferențe semnificative între bărbați și femei la nici una dintre categoriile de vârstă în ceea ce privește rezultatele la echilibrare identitară. Ilustrăm grafic aceste rezultate:

Apelul la echilibrarea identitară în funcție de sex și vârstă

Concluzii

Ca tendințe generale se poate observa că atât pentru bărbați cât și pentru femei se înregistrează o creștere a nivelului asimilării identitare pe măsura avansării în vârstă, dar creșterea este mai pronunțată și semnificativă numai pentru bărbați, care folosesc acest proces identitar la peste 70 de ani într-o măsură mai mare comparativ cu cei de la 50-59 de ani. Pe grupele gen, femeile par a avea un nivel mai înalt al asimilării comparativ cu bărbații, dar la nici o vârstă nu se identifică diferențe semnificative între sexe. La grupa de vârstă 50-59 de ani se observă că bărbații folosesc acomodarea identitară într-o mai mare măsură decât femeile, la următoarea grupă de vârstă raportul se inversează, ajungând la cea de-a treia la un nivel foarte apropiat. La nici o vârstă însă diferențele dintre bărbați și femei nu sunt semnificative. Nici comparând numai persoanele de același sex nu se observă diferențe semnificative între cele trei categorii de vârstă. La categoria de vârstă 50-59 de ani femeile apelează mai mult la echilibrarea identitară, la următoarea grupă de vârstă diferența se accentuează puțin, iar la cea de a treia pare a se inversa raportul, dar la nici una din vârste aceste diferențe observate nu sunt semnificative. De asemenea, ca și pentru acomodarea identitară, nu se înregistrează diferențe semnificative între vârste nici dacă se compară între ele persoanele de același sex.

Presupunerea inițială a fost că se vor înregistra diferențe între cele trei procese identitare datorită influenței sexului și vârstei, astfel încât, pe măsura îmbătrânirii, să se poată asigura continuitatea între trecut și prezent în privința imaginii de sine, dar și adaptarea la prezent. Nu s-au formulat așteptări explicite referitoare la rolul sexului asupra proceselor identitare. Rezultatele anterioare justificau însă așteptarea că vor exista cel puțin deosebiri datorate vârstei, în sensul că la vârsta a treia se apelează mai frecvent la asimilarea identitară decât înainte, fapt ce pare să aibă și un rol pozitiv. Astfel, Whitbourne și Collins (1998) observă că, odată cu înaintarea în vârstă, persoanele încearcă să mențină o imagine de sine pozitivă prin asimilarea identitară pentru aspecte ale funcționării fizice adecvate, nivelul înalt al asimilării identitare asociindu-se cu nivelul ridicat al stimei de sine. Scorurile mari la acomodarea identitară vis-à-vis de modificările aspectului exterior sau funcționarea cognitivă au corelat cu stima de sine scăzută, indicând faptul că preocuparea pentru schimbările specifice vârstei în aceste planuri nu este benefică percepției pozitive de sine. Echilibrarea identitară nu se asociază cu stima de sine pentru nici unul dintre aspectele în schimbare. Datele autorilor Sneed și Whitbourne (2001) sugerează că vârsta corelează pozitiv cu asimilarea și acomodarea identitară, asimilarea și echilibrarea identitară corelează pozitiv cu stima de sine, iar acomodarea identitară corelează negativ cu stima de sine. Se observă acum o mai puternică corelație între stima de sine (văzută într-un sens mai general, ca aspect al

personalității, și nu specifică funcționării într-un aspect anume precum cel fizic sau cognitiv) și echilibrul identitar decât între stima de sine și asimilarea identitară. Aceasta ar sugera că strategia optimă de a face față schimbărilor datorate vârstei ar depinde de domeniul căreia i se aplică: pentru funcționarea fizică e mai benefică asimilarea, pentru aspecte de personalitate este de preferat echilibrul identitar.

Datele studiului prezent denotă existența unei diferențe între asimilare și celelalte două procese, sub influența vârstei, în sensul că pe măsura înaintării în vârstă, se recurge mai intens la asimilarea identitară, dar rămâne relativ constantă folosirea acomodării respectiv a echilibrării identitare. Deși la nivelul simțului comun ar părea justificată presupunerea că pe măsura înaintării în vârstă persoanele ar recurge mai frecvent la acomodarea respectiv la echilibrarea identitară, cu alte cuvinte la integrarea în imaginea despre sine a modificărilor care în mod inevitabil apar, se pare că în privința acestor procese nu se înregistrează deosebiri notabile de la o vârstă la alta. Diferențe apar sub aspectul asimilării identitare, în sensul conservării imaginii de sine. Această tendință a conservării imaginii de sine se poate datora unei încercări (mai mult sau mai puțin conștiente) a persoanelor vârstnice, de a nu se lăsa copleșite de modificările normative ale vârstei. Având în vedere că cercetările anterioare au indicat o corelație pozitivă între asimilare și stima de sine, și o corelație negativă între acomodare și stima de sine (Whitbourne și Collins, 1998; Sneed și Whitbourne, 2001), această presupunere că asimilarea ar putea avea un rol protector nu este nefondată. Pe de altă parte însă, folosirea asimilării se poate datora și faptului că la vârste înaintate persoanele își evaluează identitatea nu numai din perspectiva prezentului, a ceea ce sunt, fac, reprezintă ele acum, ci și dintr-o perspectivă mai largă, a ceea ce au fost, au făcut și au reprezentat de-a lungul unei vieți întregi. Iar la această imagine de sine este posibil ca persoanele în vârstă să nu fie dispuse să renunțe. Sau pur și simplu în timpul cercetării au avut în minte această largă perspectivă și nu s-au rezumat la evaluarea lor la momentul prezent, tinzând, prin urmare, să raporteze o constanță la nivel identitar. De asemenea, este posibil, având în vedere perioada relativ scurtă de viață rămasă, ca persoanele de vârsta a treia să nu mai fie dispuse să facă schimbări majore în viața lor. Ele preferă să conserve aspectele semnificative pentru identitatea lor, încercare ce ar putea avea legătură cu străduința de atingere a integrității și de consolidare a unei imagini despre ei, pe care ceilalți să o păstreze după ce ei nu vor mai fi. Aceste rezultate privind asimilarea identitară sunt conforme cu ceea ce au obținut și alți autori înainte. Posibilele explicații expuse mai sus argumentează rolul pozitiv al asimilării identitare la vârste înaintate și motivul pentru care în datele noastre nu se observă și o amplificare a apelului la acomodarea identitară.

Mai multe argumente pentru impactul favorabil al asimilării identitare la bătrânețe se pot desprinde din studii anterioare care au analizat și variabila sex. Astfel, Skultety și Whitbourne (2001) (apud Whitbourne et. al., 2002) arată că asimilarea identitară corelează cu stima de sine și vârsta doar pentru femei; acest lucru ar putea indica, conform autorilor, încercarea de a conserva stabilitatea internă, este un fel de mecanism defensiv împotriva dezechilibrului identitar pe care femeile la vârsta adultă medie îl simt și în fața căruia încearcă inițial să acționeze prin acomodare identitară. Bărbații nu se angajează inițial în acomodare identitară, de aceea mai târziu ei nu fac apel la asimilarea identitară pentru a câștiga stabilitate internă, ci folosesc echilibrarea identitară. Astfel, asimilarea identitară este pentru femei la fel de avantajoasă ca echilibrarea identitară pentru bărbați. Pe aceeași linie mai merge un alt studiu, care aprofundează legătura dintre sex și procesele identitare: cel al lui Whitbourne, Sneed și Skultety (2002). Conform rezultatelor acestui studiu, atât pentru femei cât și pentru bărbați asimilarea identitară corelează semnificativ cu vârsta, acomodarea identitară corelează negativ cu stima de sine, iar echilibrarea identitară corelează pozitiv cu stima de sine. O descoperire interesantă a fost faptul că pentru femei există o corelație înaltă, semnificativă între echilibrarea identitară și scala negării, un alt aspect investigat. De aceea, s-a făcut o comparație în privința scorurilor la asimilare identitară pentru cele patru grupe formate la intersecția nivelului de apel la negare ca mecanism defensiv și nivelul echilibrării identitare. Femeile cu scoruri mari la ambele aveau scoruri mai mari decât celelalte la asimilarea identitară. Ele au fost distinse de cele care în mod veritabil apelau preponderent la echilibrarea identitară și au fost numite „asimilatoare defensive”. Pentru acestea, asimilarea identitară avea rol de apărare împotriva anxietății inerente conștientizării schimbărilor negative datorate vârstei.

Datele noastre nu ne permit concluzii de acest gen, dar se înscriu în aceeași linie a rezultatelor, indicând creșterea nivelului asimilării identitare pe măsura înaintării în vârstă. Trebuie însă precizat că această creștere a apelului la asimilarea identitară pe măsura îmbătrânirii (mai mult la peste 70 de ani comparativ cu categoria de vârstă de 50-59 de ani), deși se observă și la femei, este semnificativă numai pentru bărbați. Totuși, femeile par a apela constant (la toate vârstele investigate) puțin mai mult decât bărbații la asimilarea identitară, însă diferențele nu sunt semnificative statistic. Existența unui efect marginal al vârstei în rândul femeilor în sensul creșterii acomodării identitare între 50-59 și 60-69 de ani, permite o interpretare apropiată de cea a lui Skultety și Whitbourne (2001): dacă inițial femeile manifestă o oarecare tendință de acomodare la schimbări (60-69 de ani), recurgerea și la asimilarea identitară cel puțin la fel de mult ca și înainte, poate fi o măsură de reechilibrare a imaginii de sine și de

protecție (există tendința de creștere a nivelului asimilării identitare odată cu înaintarea în vârstă, totuși aceasta nu este semnificativă. Deși inițial bărbații au un nivel mai scăzut al asimilării identitare, se poate presupune că, dacă la vârste înaintate apelează mai mult la acest proces identitar, acest lucru ar avea efecte benefice și pentru ei. Este posibil ca femeile de peste 50 de ani să simtă mai acut decât bărbații schimbările atribuite vârstei, însă ulterior, aceste modificări să survină și la bărbați, și să aibă o evoluție chiar mai rapidă și defavorabilă acestora, aspect asociat de altfel și cu longevitatea mai redusă a bărbaților. De aceea, bărbații ar recurge mai târziu, dar mai intens la asimilarea identitară, în încercarea de conservare a imaginii de sine.

Limite ale cercetării

Un aspect care ar putea afecta validitatea internă a cercetării se leagă de modalitatea de administrare a chestionarelor. Subiecților li s-a cerut să își autoadministreze chestionarul. În general subiecții au citit singuri și au răspuns la chestionare, dar o parte dintre subiecți, datorită unor probleme asociate vârstei, au cerut ca întrebările să le fie citite. Acest lucru a amplificat pericolul ca în mod inconștient și involuntar să fie transmise subiecților așteptările legate de rezultate, chiar dacă lectura întrebărilor s-a realizat cu o voce neutră. Deși în cazul în care subiecților li s-au citit întrebările, participanților li s-au repetat la fiecare item variantele de răspuns, nu s-a putut controla efectul asupra alegerii răspunsului, fiind posibil ca distincția fină dintre variante (ex. „acord moderat” și „acord puternic” sau „nici acord nici dezacord” și „acord moderat”) să fi avut de suferit.

Un alt aspect care poate compromite validitatea internă este reprezentat de așteptările subiecților și tendința de a face o impresie favorabilă. Însăși natura aspectelor investigate necesită instruirea subiecților în a răspunde gândindu-se la modul în care reacționează în fața problemelor asociate vârstei. Este posibil ca această solicitare să fi amplificat tendința naturală a subiecților de a răspunde într-o manieră pe care ei au considerat-o favorabilă imaginii lor.

O altă limită a cercetării este legată de design-ul utilizat, care este unul transversal, deși se investighează aspecte despre care se presupune că se modifică în funcție de vârstă. Acest tip de design experimental nu permite surprinderea secvențelor modificărilor, nu permite identificarea momentului în care apar aceste modificări și cum evoluează ele în timp.

Perspective viitoare de cercetare

Dacă până acum s-au investigat influențele acestor aspecte asupra persoanelor în vârstă, poate ar fi interesant de analizat măsura în care folosesc cele trei procese identitare persoane care se confruntă cu o boală incurabilă, cu perspectivă de viață limitată. Subiecții cu boli incurabile (ex. cancer) au fost eliminați din prezenta cercetare.

În cercetarea de față au fost incluși doar subiecți neinstituționalizați, dar în cercetări viitoare s-ar putea constitui un eșantion cu astfel de subiecți, poate chiar pentru a surprinde eventualele diferențe față de subiecții care trăiesc autonom.

De asemenea, poate fi investigată legătura cu unele mecanisme de apărare. Negarea, refuzul realității, proiecția aspectelor negative asupra altora ar putea să se asocieze cu nivelul înalt al asimilării identitare. Cu umor ar putea fi conștientizate și acceptate mai ușor unele modificări biologice negative asociate bătrâneții, iar această abordare a declinului normativ ar putea veni în sprijinul echilibrării identitare.

Nu în ultimul rând, este asimilarea identitară, părând mai degrabă mecanism defensiv, cu adevărat mai benefică decât echilibrarea identitară? Sau, cum sprijină sau îngreunează procesele identitare rezolvarea celei de-a opta crize psihosociale? Dacă asimilarea identitară, ca atitudine nonexploratorie, este benefică pentru conservarea imaginii de sine neschimbate, cum îngăduie ea analiza detașată a existenței proprii și acceptarea realistă a faptului că există impedimente obiective care nu vor prilejui o a doua șansă de îndreptare a unor greșeli ale trecutului, atitudine necesară atingerii integrității personale?

Abstract: The usual approach to studying identity uses the developmental stages and the identity statuses. The present study investigates the identity processes in old age, because that's a time of multiple biological, cognitive and social changes, which represent real challenges for the identity of a person. Contrary to what one would expect, while getting older, people try to preserve and not to adjust the self image, identity assimilation seeming to have a beneficial role for both women and men.

Résumé: La modalité plus usuelle d'approcher le thème de l'identité est par les stades du développement et les états d'identité. Cet étude examine les processus identitaires pendant la vieillesse, quand les changements biologiques, cognitifs et sociaux associés à cette âge sont des véritables provocations pour l'identité d'une personne. Contrairement à ce que on pourrait croire, pendant le processus de vieillissement, les personnes cherchent à conserver, pas à ajuster l'image de soi, alors, l'assimilation identitaire semble avoir un rôle bénéfique tant pour les femmes que pour les hommes.

Bibliografie

- Erikson, E. H. (1980). *Identity and the life cycle*, W. W. Norton, New York.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*, W. W. Norton, New York.
- Erikson, E. H. (1997). *The life cycle completed*, W. W. Norton, New York.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*, W. W. Norton, New York.
- Erikson, E. H., Erikson, J. M., Kivnick, H. Q., (1986), *Vital involvement in old age*, W. W. Norton.
- Iacob, L. M. (2001). *Vârsta a treia. Cunoaștere și intervenție*, Editura Erota, Iași.
- Kroger, J. (2006). *Identity development: adolescence through adulthood*, Sage Publications.
- Kroger, J. (2002). Identity processes and contents through the years of late adulthood, *Identity*, 2(1), 81-99.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status, *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood, *Identity*, 2(1), 7-28.
- Reber, A. S. & Reber, E. S. (2001). *The Penguin Dictionary of Psychology*, Penguin Books, Third Edition.
- Sneed, J. R. & Whitbourne, S. K. (2001). Identity processing styles and the need for self-esteem in middle-aged and older adults, *International Journal of Human Development*, 52(4), 311-321.
- Sneed, J. R. & Whitbourne, S. K. (2005). Models of the aging self, *Journal of Social Issues*, 61(2), 375-388.
- Troll, L. E. & Skaff, M. McKean (1997). Perceived continuity of self in very old age, *Psychology and Aging*, 12(1), 162-169.
- Whitbourne, S. K. (2005a). *Adult development and aging: Biopsychosocial perspectives*, John Wiley & Sons, Inc, Second Edition.
- Whitbourne, S. K. (2005b). Successful ageing: introductory perspectives, *Research in Human Development*, 2(3), 99-102.
- Whitbourne, S. K. & Collins, K.J. (1998). Identity processes and perceptions of physical functioning in adults: theoretical and clinical implications, *Psychotherapy*, 35(4), 519-530
- Whitbourne, S. K., Sneed, J. R. & Skultetly, K. M. (2002). Identity processes in adulthood: theoretical and methodological challenges, *Identity*, 2(1), 29-45.

Anexa

Chestionarul pentru măsurarea celor trei procese identitare (Whitbourne, Sneed & Skultetly, 2002)

Echilibrare identitară (Identity balance)

9. Încerc să fiu flexibil(ă) și în același timp să îmi păstrez obiectivele.
17. Sunt provocat(ă), dar nu copleșit(ă) de schimbare.
19. Încerc să mențin un curs stabil al vieții mele, dar sunt deschis(ă) la idei noi.
21. Am avut parte de experiențe din care am învățat câte ceva despre mine însumi (însămi).
25. Sunt conștient(ă) de cine sunt eu, dar doresc să mă cunosc mai bine.
28. Adesea țin socoteala lucrurilor pe care le-am realizat sau nu.
29. Știu clar care îmi sunt obiectivele, dar sunt dispus(ă) să iau în calcul și alte posibilități.
30. Întotdeauna caut moduri de a mă autodepăși, de a-mi îmbunătăți performanțele.
31. Nu mi-e teamă să-mi analizez eșecurile.
32. Deși sunt influențat de experiențele mele, cred că dețin controlul asupra vieții mele.

Acomodare identitară (Identity accommodation)

3. Am îndoieli și temeri cu privire la mine însumi (însămi).
6. Adesea mă întreb dacă alții mă plac sau nu.
7. Sunt foarte influențat(ă) de părerile celor din jur.
8. Mă întreb adesea cum ar fi viața mea dacă ar fi altfel decât acum.
12. Sunt momente când mă întreb foarte serios cine sunt eu cu adevărat.
13. Ma comport în acord cu ce cred că vor ceilalți de la mine.
14. Îmi vine greu să mă decid ce curs ar trebui să ia viața mea.
18. Am nevoie ca oamenii să-mi spună că mă plac.
22. Mă bazez pe ceilalți pentru că-mi lipsește încrederea în propria judecată.
23. Imi fac griji în legătură cu ceea ce cred ceilalți despre comportamentul meu.
24. Mă răzgândesc adesea când apar alte alternative în viața mea.

Asimilare identitară (Identity assimilation)

1. Nu sunt foarte interesat(ă) de sfaturile altora.
2. Îmi petrec puțin timp întrebându-mă de ce fac anumite lucruri.
4. Am foarte puține îndoieli sau întrebări despre persoana mea.
5. Nu petrec mult timp reflectând la cine sunt eu.
10. În general evit schimbările din viața mea.
11. Nu mă gândesc prea profund la obiectivele mele pentru că știu care sunt.
15. Prefer să văd doar ceea ce este bun la mine.
16. Îmi place să mă consider o persoană stabilă și greu de schimbat.
20. Evit să mă confrunt cu situații care mă fac să îmi pun întrebări despre mine.
26. Nu mă gândesc la greșelile sau defectele mele.
27. Dacă trebuie să mă înțeleg pe mine însumi (însămi), încerc să nu mă analizez prea profund.